

Když se manželství nezdaří

Analýza novozákonních právních ustanovení pro takové situace

Jiří Kašný

1. TÉMA A METODA

Věrnost a trvalost jsou chápány v Bibli jako důležité vlastnosti manželství: „Manželství ať mají všichni v úctě a manželé ať jsou si věrni, neboť neřestné a nevěrné bude soudit Bůh“ (Žd 13,4), a přesto ne všechna manželství dostala a dostojí tomuto požadavku.¹ V této studii budeme zkoumat novozákonní právní ustanovení a rady pro životní situace křesťanů, kdy se jejich manželství nezdaří a manželský svazek se rozpadne. Jak právo chrání především slabší stranu v situaci, kdy manželství přestane poskytovat manželům domov a bezpečí a někdy se naopak stane místem násilí a destrukce? Na začátku studie shrneme starozákonní východiska pro trvalost manželství a právní ustanovení pro situace, kdy se manželství nezdaří a muž svou ženu propustí. Především však budeme analyzovat právní aspekty situací, kdy se manželství nezdaří, nakolik o nich čteme v Novém zákoně, konkrétně v 1Kor 7,10–16, Mk 10,2–12, Mt 5,31–32 a 19,2–12 a Lk 16,18. Poté nabídneme přehled komentářů ke studovaným novozákonním textům v Českém ekumenickém komentáři k Novému zákonu a nakonec několik závěrečných poznámek.

2. NEZDAŘENÉ MANŽELSTVÍ VE STARÉM ZÁKONĚ

Trvalost manželství, ale také rozpad manželství nebyly neznámými zkušenostmi pro křesťany prvního století, včetně těch, kteří pocházeli ze židovství a vyrůstli v náboženství a mentalitě židovského Zákona a Pro-

---

¹ Srov. CIC 1983, kán. 1056: „Podstatnými vlastnostmi manželství je jednota a nerozlučitelnost, které nabývají v křesťanském manželství zvláštní pevnosti z důvodu svátosti.“ Druhý vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* (1965), čl. 49. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 655: „Manželství je trvalý svazek muže a ženy ...“

roků v pozdním období Druhého chrámu.² Proto nejprve ve stručnosti shrneme klíčové aspekty této problematiky v knihách Zákona, jak je četli a znali křesťané v období sepsání textů Nového zákona. Ostatně některé z novozákonních textů, které zde budeme v další části studovat, se odvolávají právě na výroky a ustanovení Zákona.

Ze zpráv o počátcích v první knize Zákona,³ v knize Genesis se nedovíme, jak svět přesně vznikl, ale spíše v nich čteme, jak v tomto světě člověk žije a má žít.⁴ Co se týká základních aspektů lidství muže a ženy, první zpráva o počátcích (Gn 1,1–2,3) sděluje Stvořitelův záměr, se kterým člověka stvořil: „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1,27).⁵ Z této biblické zprávy se dovídáme, že Bůh je stvořitel, u Boha má vše svůj počátek⁶ a také všechno, co Bůh učinil, je dobré.⁷ V jiné zprávě o počátcích v Gn 2,4–4,26 k našemu tématu čteme: „Proto opustí muž svého otce a matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“ (Gn 2,24). Z biblického textu je zřejmé, že instituce společného žití muže a ženy je součástí stvoření a zprávy o počátcích v knize Genesis nenabízí k této instituci žádnou jinou alternativu. Tento svazek dvou lidí, muže a ženy, je tu zároveň charakterizován jako svazek rovnocenných a rovnoprávných stran, které vůči sobě nemají hierarchický vztah. V obou zmiňovaných biblických zprávách o počátcích, jakkoli se v nich nemluví výslovně o manželství, je možné spatřovat základ podstatných vlastností manželství, včetně trvalosti a nerozlučitelnosti tohoto svazku, které pro konkrétního muže a ženu v jejich manželství nejsou danost, ale jsou pro ně celoživotním úkolem a posláním.⁸

² Viz např. Mk 12,28–34; Mt 22,36–40; Lk 10,26 a 16,16; Jn 8,5.

³ Podle židovské tradice se hebrejská Bible, kterou křesťané nazývají Starý zákon, skládá z knih Zákona, Proroků a Spisů.

⁴ Martin Prudký vysvětluje, že v těchto kapitolách jde o to, „co jest člověk, nikoli o to, co snad kdysi byl nějaký první ‚pračlověk‘ a jak to špatně dopadlo s jeho dvěma syny“. Martin PRUDKÝ, *Genesis I, 1,1–6,8: Když na počátku Bůh řekl do tmy...*, Praha: Centrum biblických studií, 2018, s. 254.

⁵ Nadpis a úvod ke knize rodů Adama v Gn 5,1–2 znovu přinášejí to nejdůležitější z Gn 1,26–30.

⁶ Srov. Ž 90,2.

⁷ Gn 1,31.

⁸ Richard CLIFFORD – Roland MURPHY, „Genesis,“ in *The New Jerome Biblical Commentary*, ed. Raymond Brown – Joseph Fitzmyer – Roland Murphy, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1990, s. 12.

Představení člověka, muže a ženy, ve zprávě v Gn 2,4–4,26 pokračuje textem o vzpouře člověka proti Stvořiteli a následným rozhovorem Hospodina s mužem a ženou (Gn 3,1–24). Biblický text tu představuje muže a ženu jako svobodné činitele, kteří jsou schopní změnit běh událostí a zároveň přijmout odpovědnost za své jednání. Z biblického textu je rovněž zřejmé, že narušení vztahu mezi člověkem a Hospodinem a mezi mužem a ženou, narušení, které se projevuje strachem před Hospodinem⁹ a studem mezi mužem a ženou, je důsledkem osobního jednání muže a ženy, nikoli následkem neosobního vývoje. Muž a žena, kteří mají být jedním tělem, teď zažívají vzájemné odcizení: Na rozdíl od Gn 2,25, kde se píše, že muž a žena byli nazí a nestyděli se, vzpouira proti Stvořiteli vede k nové zkušenosti: „Oběma se otevřeli oči: poznali, že jsou nazí“ (Gn 3,7).¹⁰ Narušení vzájemných mezilidských vztahů a vztahu mezi člověkem a Hospodinem i s jeho důsledky je pak ještě stupňováno v následující kapitole o Kainu a jeho bratru Ábelovi.¹¹ Na prvních stránkách knihy Genesis ve zprávách o počátcích je tedy člověk představen jako dobrý a požehnaný a zároveň jako ten, kdo dokáže zklamat a zradit, kdo ani správu svěřené země ani vládu nad sebou samým plně nezvládá a jehož pozemský život pomíjí.¹²

Ve Starém zákoně je manželství chápáno jako instituce, která je především ve službách zachování rodu. Z některých biblických textů se může zdát, že žena je chápána jako součást mužova domu a pracovní síla v domě,¹³ a pracovní sílu je možné kupovat a zase prodávat. Avšak manželská smlouva není nikdy časově omezená. Věrnost v manželství je vyzdvihována, zatímco nevěrnost v monogamním i polygamním manželství je odsuzována z mnoha stran. V prorocké literatuře je manželská věrnost spojována s obrazem Boží věrnosti.¹⁴ Naopak před nevěrností je

⁹ Gn 3,10: „Uslyšel jsem v zahradě tvůj hlas a bál jsem se.“

¹⁰ Gn 3,7. Martin Prudký vysvětluje že „do vzájemného vztahu prvního páru i do jejich vztahu k Hospodinu Bohu tedy vstoupilo odcizení, jež se projevuje potřebou zakrýt vlastní nahotu a skrýt se.“ PRUDKÝ, *Genesis I, 1,1-6,8: Když na počátku Bůh řekl do tmy...*, s. 205.

¹¹ Gn 4,1–16.

¹² Zevrubnější zkoumání právních východisek manželství včetně trvalosti manželství Jiří KAŠNÝ, „Východiska rodinného práva v knize Genesis,“ *Revue církevního práva* 23, č. 1 [90] (2023): 86–97.

¹³ Např. v knize Genesis se píše, že Jákob sloužil za svou ženu Ráchel (dvakrát) sedm let, a potom si ji vzal za ženu bez výhrad (Gn 29,15–30).

¹⁴ Např. Iz 62,4 a Oz 2,16–25.

muž opakovaně varován. Zrada v manželství je považována za selhání a vede do zkázy.¹⁵ Nevěra a odcizení v manželství nejsou jen morální selhání, ale narušují také právní strukturu rodinných vztahů, narušují instituční řád mezi rodinami a mezi generacemi, a nesou s sebou důsledky do budoucna.¹⁶

Dokud se manželé mají rádi, je důležité, aby si připomínali trvalost svého manželského vztahu. Lidé však zklamávají a zrazují druhé, a proto právo v knihách Zákona chrání potřebné a zrazené jedince v kontextu lidského soužití, včetně těch, kdo by se do situace nouze dostali kvůli selhání manželského vztahu. V Deuteronomistickém zákoníku, konkrétně v Dt 24,1–22 jsou ustanovení o zapuzené manželce, novomanželu, dlužníkovi, uzdraveném malomocném, námezdním dělníku, vdově a sirotkovi.¹⁷ Tato ustanovení nastavují právně vymahatelné povinnosti v případech lidského selhání, minimalizují škody a směřují k obnovení spravedlnosti.¹⁸ Mezi nimi je také ustanovení, které omezuje manžela, který by chtěl zapudit svoji manželku v případě ztroskotaného manželského vztahu, a limituje tak jeho svévůli ohledně lehkomyšlného vykázaní manželky z domu.¹⁹ Dále je tu ustanovení, které chrání manželku, v tomto případě slabší stranu, jejíž manželský vztah se rozpadl a muž ji vykázal z domu.²⁰ Tato ustanovení nejsou alternativou k trvalému manželství, nenabízí muži možnost volby uzavřít buď trvalé, anebo rozlučitelné manželství, anebo se mezi trvalým, nebo rozlučitelným manželstvím rozhodnout během manželství. Naopak tato ustanovení nepřímou potvrzují vážnost trvalého manželství. Smyslem těchto ustanovení (Dt 24,1–4) není dovolovat, aby manželka zrazovala svého manžela, nebo manžel manželku, aby manžel zapudil manželku. Z právního hlediska je záměrem těchto ustanovení usměrňovat jednání těch, jejichž manželství už ztroskotalo. Trvalost manželství není ustanoveními v Dt 24,1–4 zpochybňována, ale tato ustanovení v případě už fakticky ztroskotané-

¹⁵ Např. Př 2,16; 5,1–23; 6,29–35; 7,6–27.

¹⁶ Jiří KAŠNÝ, *Právo v hebrejské Bibli*, Praha: Vyšehrad, 2017, s. 160–161.

¹⁷ Srov. podnadpisy k Dt 24,1–22 v Českém ekumenickém překladu Bible.

¹⁸ Vložený nadpis „Ochrana potřebných a opuštěných“ v Českém ekumenickém překladu Bible na začátku 24. kapitoly Deuteronomia výstižně vyjadřuje smysl a záměr těchto ustanovení a implicitně naznačuje, že v případě rozpadu manželství se nejedná o ustanovení, které má za cíl relativizovat manželskou nerozlučitelnost a dovolit rozvod, ale má chránit ty, kdo se kvůli nezdařenému manželství ocitnou v nouzi.

¹⁹ Srov. Jer 3,1; Mal 2,15–16.

²⁰ Srov. Zákon svatosti Lv 22,13; Iz 50,1.

ho manželství zachraňují, co se ještě pro jednotlivce v těchto obtížných situacích lidsky zachránit dá.²¹

Je možné shrnout, že starozákonní předpisy, které se týkají odcizeného, rozpadlého manželství, stanoví právní kroky pro život v tomto kritickém životním období, a především, jak je to pro právo charakteristické, chrání slabší stranu. Tyto předpisy nejsou vyvozeny z abstraktních premis, nýbrž reagují na zkušenosti v životě lidí. Zcela konkrétně limitují manželovu svévoli k zapuzení manželky a chrání zapuzenou ženu. Rozlukový lístek formálně dokládá změněný rodinný stav ženy, tj. umožňuje jí žít mimo autoritu a dům muže, který ji zapudil, a vrátit se do otcovského domu, nebo se znovu vdát a najít tak nový domov. V kontextu Starého zákona je trvalost manželství založena na naplňování stvořitelského záměru v osobním vztahu muže a ženy, zatímco Dt 24,1–4 stanoví právní hranice lidskému jednání v situaci, kdy manželství ztroskotalo.

3. PRVNÍ LIST KORINTSKÝM

Nejstarší novozákonní pojednání o situacích, které se vztahují k manželství, je v Prvním listu Korintským. Pavel tam odpovídá na různé otázky ohledně manželského a sexuálního života.²² Zde nás budou zajímat Pavlovy odpovědi, které se vztahují k trvalosti manželství. Pojednává o tom v kontextu otázky, zda žít v manželství, anebo žít jako svobodný. Zvažuje tyto dvě alternativy a vyjadřuje své přání, aby lidé žili svobodní jako on, ale zároveň si uvědomuje, že každý má od Boha svůj dar, jeden žít v manželství, druhý žít svobodný.²³

V případě těch, kdo mají dar žít v manželství a žijí v manželství, se ztotožňuje s příkazem Pána: „Těm, kteří žijí v manželství, přikazuji – ne já, ale Pán – aby žena od muže neodcházela. A když už odejde, ať zů-

²¹ Joseph Blenkinsopp zdůrazňuje, že by bylo chybné označovat tato ustanovení jako „ustanovení o rozvodu manželství“ (divorce law), zatímco se zde jedná o ustanovení, které limituje manželovu svévoli, který propustil svou manželku. Joseph BLENKINSOPP, „Deuteronomy,“ in *The New Jerome Biblical Commentary*, ed. Raymond Brown – Joseph Fitzmyer – Roland Murphy, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1990, s. 105.

²² Pavel psal tento dopis na jaře v Efesu (1Kor 16,8), rok nevedl; kriticky se dá argumentovat, že to bylo roku 55 po Kr. Srov. Ladislav TICHÝ, *První list Korintským*, Praha: Centrum biblických studií, 2019, s. 17–18.

²³ 1Kor 7,7–9.

stane neprovdána nebo se s mužem smíří; a muž ať ženu neopouští“ (1Kor 7,10–11).²⁴ Pavel zjevně znal situace, kdy se manželé rozešli, nebo alespoň směřovali k rozchodu, jinak by se o této problematice nezmiňoval. Pro případ, že žena od muže odejde, Pavel píše, aby žena v takové situaci zůstala neprovdaná, anebo aby se k muži vrátila a smířila se s ním. Naskýtá se otázka, zda tento příkaz nabízí ženě dvě možnosti, ze kterých si může vybrat, a sice rozvést se a zůstat neprovdaná, anebo pouze jednu možnost, a sice po odchodu z manželství se s mužem smířit a vrátit se k němu. Řecký text nabízí alternativní řešení: buď odejít, anebo sice odejít, ale později se znovu s bývalým manželem smířit. Dnes v tom nevidíme problém, ale mějme na paměti, že v tehdejší době Deuteronomistický zákoník (Dt 24,4) zakazoval židovskému manželovi znovu uzavřít manželství se ženou, kterou propustil, a ona se vdala za jiného muže, i kdyby její druhý manžel zemřel, anebo ji propustil. Prakticky tento zákaz chránil ženu před lehkovážným rozhodnutím manžela vykázat manželku z domu a rozvést se s ní. Podle 1Kor se manželka tedy smí rozvést, případně se smířit a vrátit se ke svému manželovi, ale Pavel tady nezmiňuje dovolení uzavřít druhé manželství s jiným mužem.²⁵ V případě manžela Pavel pouze píše, ať manžel neopouští svou manželku, a nepřidává k tomu žádné další konkrétní pokyny.

Mezi dalšími pastoračními problémy ohledně manželství, kterým se Pavel v Prvním listu Korintským věnoval, byla specifická situace manželů, kteří uzavřeli manželství, když ještě nebyli křesťané, a jeden z nich se stal během manželství křesťanem, zatímco druhý nepřijal křesťanskou víru. Podle tehdejšího židovského práva byl proselyta konverzí a vstupem do Izraelské komunity osvobozen od všech dosavadních závazků, včetně manželského svazku, a podobně by tedy byl křesťan na základě přijetí křtu automaticky osvobozen od manželského svazku.²⁶ Podle jiného přístupu, který zastávali někteří vyhraněnější křesťané, manželství, v nichž byl křesťanem pouze jeden z manželů, měla být rozvedena, pro-

²⁴ O původu a autoritě tohoto Pánova výroku viz Petr POKORNÝ, *Ježíš Nazaretský*, Praha: Vyšehrad, 2005, s. 21 a 39. Tento příkaz byl explicitně zapsán asi o dvacet let později v synoptických evangeliích.

²⁵ Viz také analýzu a diskuzi kolem této věci v 1Kor Joseph FITZMYER, *First Corinthians, A New Translation with Introduction and Commentary*, New Haven: Yale University Press, 2008, s. 294.

²⁶ Richard KUGELMAN, „The First Letter to the Corinthians,“ in *The Jerome Biblical Commentary*, ed. Raymond Brown – Joseph Fitzmyer – Roland Murphy, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1968, s. 264.

tože pokud by křesťan zůstal v takovém manželství, vystavoval by se nebezpečí ztráty víry.²⁷

Pavel obecně doporučoval, ať „každý žije v tom postavení, které měl od Pána, když ho povolal k víře. Nikdo ať neopouští postavení, v němž ho Bůh povolal“ (1Kor 7,17.20). V případě manželství uvažoval kriticky, tj. rozlišoval jednotlivé okolnosti a nabídl diferencované řešení. Byl totiž přesvědčen, že rozdílnost náboženského přesvědčení manžela a manželky nemusí být nutně důvodem k rozluce manželství, a byl otevřen toleranci nábožensky smíšených manželství. V případě dobré vůle nevěřící manželky doporučoval věřícímu manželovi, aby zůstal s nevěřící manželkou. Pavel dokázal respektovat rozdílnosti a dával těmto manželstvím a jejich rodinám budoucnost i z hlediska víry: „Nevěřící muž je totiž posvěcen manželstvím s věřící ženou a nevěřící žena manželstvím s věřícím mužem“ (1Kor 7,14). Vybízela křesťana k takovému životu v manželství, aby se jeho víra stala cestou ke spáse nejen pro něj samotného, ale skrze něho i pro ostatní členy jeho rodiny.²⁸ Pokud by však pokračování nábožensky smíšeného manželství mělo být překážkou v žití podle křesťanské víry, potom křesťan nemusí v takovém manželství zůstat. V případě konfliktu manželství a nově nabyté víry Pavel trvalost manželství relativizuje a staví ji vedle víry na druhé místo, tj. prakticky radí, že možnost praktikovat křesťanskou víru má převážit nad povinností setrvat v manželství. Pokud by nevěřící manželka nechtěla respektovat víru svého věřícího manžela a chtěla odejít, Pavel míní, že je možné, aby se rozešli. A podobně tomu má být v případě věřící manželky a nevěřícího manžela.²⁹ „Chce-li nevěřící odejít, ať odejde. Věřící nejsou v takových případech vázáni. Bůh nás povolal k pokoji“ (1Kor 7,15).

Pavlova rada, ne příkaz, dovolovala rozluce manželství kvůli nově nabyté křesťanské víře jednoho z manželů a jeví se v přímém protikladu s Ježíšovým odmítnutím rozvodu, kterého si byl Pavel vědom, nezaml-

---

²⁷ Srov. „Nedejte se zapřáhnout do cizího jha spolu s nevěřícími. ...“ (2Kor 6,14–7,1). Jerome MURPHY-O'CONNOR, „The First Letter to the Corinthians,“ in *The New Jerome Biblical Commentary*, ed. Raymond Brown – Joseph Fitzmyer – Roland Murphy, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1990, s. 804–805 a Jerome MURPHY-O'CONNOR, „The Second Letter to the Corinthians,“ in *The New Jerome Biblical Commentary*, ed. Raymond Brown – Joseph Fitzmyer – Roland Murphy, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1990, s. 823.

²⁸ Srov. 1Pt 3,1–2.

²⁹ Srov. Mireia RYŠKOVÁ, „Žena ve starověké společnosti a v prvotní církvi,“ *Salve. Revue pro teologii a duchovní život* 15, č. 1 (2005): 17.

čoval ho a respektoval ho. Ježíšovo odmítnutí rozvodu bylo vysloveno v nábožensky poměrně homogenní společnosti, ale v nábožensky heterogenních poměrech v Korintu Pavel formuloval radu, která aplikovala princip prvenství víry a vůči tomuto principu relativizovala nerozlučitelnost manželství. Pavel psal křesťanskému společenství, které teprve vznikalo, a jehož členové žili ponořeni do nekřesťanského prostředí. Tito křesťané teprve hledali a vytvářeli svoji identitu ve vzájemných vztazích mezi sebou a s ostatními, zvažovali a rozhodovali se mezi lojalitami ke křesťanskému Bohu a k druhým lidem v kontextu svých dosavadních vztahů a závazků.³⁰ V tom všem Pavel zdůrazňoval, že vztah k Bohu je v životě křesťana primární, a třebaže nevyklučuje vztahy k ostatním lidem, přece je ovlivňuje. V situaci, kdy věřící stál před volbou, zda zůstat v manželství, které neumožňovalo život podle víry, nebo zda opustit manželství za účelem života v pokoji podle víry, Pavel radil dát přednost životu v pokoji podle víry.

„Bůh nás povolal k pokoji,“ (1Kor 7,15) je vysvětlení, o které Pavel opíral svoji radu, která zahrnovala i případnou rozluku manželství. Rozluka byl tedy v tomto případě právní akt, který vedl k osvobození.³¹ V listu je použito slovo εἰρήνη – pokoj, které znamenalo klid zbraní a absenci konfliktu, nebo také, jednoduše řečeno, opak války. V tomto případě však pokoj, o kterém mluvil Pavel, aplikováno na rodinu, překračuje ideál pokojné domácnosti, která je prostá mezilidských konfliktů a násilí. Pro Pavla mělo slovo pokoj v návaznosti na hebrejské šalom také teologickou a eschatologickou dimenzi. Pavel začal svoje listy přáním milosti a pokoje, které patří mezi mesiášská dobra.³² Bůh sám je charakterizován, jako „Bůh pokoje“ (Řím 15,33) a stejně tak Boží syn, jako „Pán pokoje“ (2Sol 3,16). Pokoj, o kterém je tu řeč, je dílem Kristova vykoupení.³³ Člověk, který se nechává vést Duchem, žije v pokoji, zatímco

³⁰ Podrobně o situaci tehdejších křesťanů v Korintu viz TICHÝ, *První list Korintským*, s. 9–15.

³¹ „The writ of divorce was a deed of liberation,“ argumentuje v této souvislosti Jerome MURPHY-O’CONNOR, „The First Letter to the Corinthians,“ in *The New Jerome Biblical Commentary*, ed. Raymond Brown – Joseph Fitzmyer – Roland Murphy, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1990, s. 805.

³² Např. 1Sol 1,1; Řím 1,7; 1Kor 1,3; 2Kor 1,2; Ga 1,3. V této tradici vyjadřuje (závěrečný) pozdrav také Žid 13,20. Srov. také Kristův pozdrav po zmrtyvýchvstání Lk 24,36, a Sk 10,36.

³³ Řím 5,1–2.

dát se vést sobectvím znamená smrt.³⁴ Pokoj patří k Božímu království a křesťan o něj má usilovat.³⁵ V těchto souvislostech je rozluka manželství, které přestalo být místem pokoje, ne ani tak vyjádřením rezignace nebo dokonce nevěry, ale hledáním a cestou k životu v pokoji.³⁶

Při četbě 1Kor 1,15–16 zůstává otázkou, zda Pavlovo doporučení nechat nevěřící stranu z manželství odejít, zahrnovalo také pro věřící stranu možnost uzavřít nové manželství. Řecký termín $\chi\omega\rho\acute{\iota}\zeta\omega$, který tu Pavel v příslušných tvarech používá pro odchod z manželství obecně (1Kor 7,10–11) i konkrétněji pro odchod nevěřícího manžela, nebo manželky z manželství (1Kor 7,15), znamená oddělit se, odejít. Tento termín nevylučuje možnost dalšího sňatku, ale ani takovou možnost nenaznačuje a nenutí. Slovní analýza tentokrát otázku nevyřeší.³⁷ Podle tehdejších židovských i pohanských obyčejů rozluka manželství automaticky znamenala možnost uzavřít nové manželství, opak by byl v rozporu s židovským³⁸ i římským právem a sotva by byl pochopitelný pro tehdejší mentalitu. Z toho by se dalo soudit, že Pavel, právě protože se k této možnosti nijak nevyjadřuje, s touto možností počítá, tak jak to bylo v jeho prostředí a době obvyklé.³⁹ Explicitní zmínky o tom, že by církev interpretovala zmíněnou pasáž Prvního listu Korintským nejen jako dovolení k rozluce, ale i jako autorizaci k uzavření nového manželství ve zmíněných specifických situacích, nejdou dále než do čtvrtého století po Kristu. Takže historicky dnes není možné prokázat, že Pavlova rada, jak byla později formulována v kanonicko-právním institutu pavlovského privilegia, má ve všech bodech svůj výslovný původ v apoštolské radě v 1Kor 7,15–16 a nestala se např. ve zmiňovaném bodě, který se týká

---

³⁴ Řím 8,6.

³⁵ Řím 14,17.19.

³⁶ JOSEPH FITZMYER, *First Corinthians: A New Translation with Introduction and Commentary*, New Haven: Yale University Press, 2008, s. 302. PAUL ZULEHNER, *Církev: Přístřeší duše. Situace a perspektivy*, Praha, 1997, s. 29. MIREIA RYŠKOVÁ, *První list Tesalonickým*, Praha: Centrum biblických studií, 2007, s. 35.

³⁷ FITZMYER, *First Corinthians*, s. 301.

³⁸ Srov. Deuteronomistický zákoník: Dt 24,2.

³⁹ Srov. WILLIAM LUCK, *Divorce and Remarriage. Recovering the Biblical View*, San Francisco: Harper and Row, 1987, s. 171–175. TICHÝ, *První list Korintským*, s. 89 připouští, že Pavel nevylučuje, aby věřící, který se ocitne v této situaci, vstoupil do nového manželství, a v pozn. pod čarou č. 28 zmiňuje Pavlovské privilegium, které se jako kanonicko-právní institut rozvinulo později a navazuje na zmiňovanou Pavlovu radu.

možnosti uzavřít nové manželství, součástí církevní praxe až v pozdějších staletích.⁴⁰

4. MARKOVO EVANGELIUM

Markovo evangelium nepředstavuje trvalost manželství jako vždy a samozřejmě uskutečňovanou věc, ale spíše jako výzvu k naplňování. Mimo jiné pojednává i o následující konkrétní situaci. Mk 6,14–16 zvažuje otázku, kdo je Ježíš, zmiňuje různé domněnky a mezi nimi také jednu, a sice že by to mohl být Jan Křtitel, který vstal z mrtvých.⁴¹ V tomto kontextu přináší zprávu o konfliktu mezi Janem Křtitelem a Herodem, který nakonec vedl až k popravě Jana Křtitele. Nás v tuto chvíli zajímá především jeden aspekt z tohoto sledu dramatických událostí, a tím byl vztah Heroda Antipy s Herodiadou. Herodes Antipas, syn Heroda Velikého byl dříve ženatý s dcerou nabatejského krále Arety IV., který vládl na území východně od Jordánu. Herodes se s ní po čase rozvedl a zneřátoval si tím jejího otce krále Aretu. Herodias byla rovněž dříve vdaná za jiného nevlastního bratra Heroda Antipy Filipa. Markovo evangelium uvádí, že se jednalo o ženu jeho nevlastního bratra Filipa, tetrarchy Iturejského. Josef Flavius zase uvádí, že se jednalo o ženu jeho jiného nevlastního bratra Heroda, syna Mariamne II.⁴² Herodes i Herodias byli oba rozvedení a uzavřeli spolu druhé manželství. Jan Křtitel však nevyčítal ani Herodovi ani Herodias předchozí manželství a rozvod. Jan Křtitel káral Heroda pro jeho nelegitimní druhé manželství, protože si totiž vzal za ženu manželku svého bratra, a to bylo podle Zákona svatosti pokládáno za ohavnost.⁴³ Obsahem výtky Jana Křtitele, která je zaznamenána v Markově evangeliu, bylo tedy druhé manželství Heroda Antipy s manželkou jeho bratra. Herodes nechal Jana v souvislosti s touto výtkou zatknout.⁴⁴ Pro všechny zúčastněné strany byla tato situace problémem: Herodias byla z pochopitelných důvodů plná zloby vůči Janovi.

⁴⁰ Uplatňování této rady a její postupná formulace v kanonicko-právním institutu pavlovského privilegia *in favorem fidei*: Jiří KAŠNÝ, *Bůh nás povolal k pokoji (1Kor 7,15). Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei*, České Budějovice: TF JU, 2005, s. 16–25.

⁴¹ Srov. Lk 9,7–9.

⁴² JOSEF FLAVIUS, *Židovské starožitnosti*, kniha XVIII, 109–119.

⁴³ Srov. Zákon svatosti Lv 18,16 a 20,21.

⁴⁴ Petr Pokorný s odkazem na *Židovské starožitnosti* Josefa Flavia uvádí, že Herodes Antipas se spíše bál, že by Jan Křtitel mohl svým kázáním vyvolat nepokoje a vzpouru, a to

Herodes byl rozpolcený, protože měl k Janovi respekt, ale podle jeho napomenutí, resp. podle Tóry se v tomto případě nemínil zařídit. Pro Jana věrnost Tóře znamenala riziko, a nakonec vedla k jeho popravě. Rozvod předchozího Herodova manželství autor Markova evangelia nezmiňuje jako překážku Herodova vztahu s Herodiadou, i když si sotva můžeme představit, že by o něm nevěděl. Fakticky byl rozvod součástí Herodovy rodinné historie, ale Jan Křtitel podle toho, jak to zachycuje Markovo evangelium, dřívějšímu Herodovu rozvodu nevěnuje pozornost a nevidí to jako problém vůči jeho druhému manželství s Herodiadou. Toto druhé manželství odsuzuje z důvodu překážky příbuzenského vztahu.

V Markově evangeliu (Mk 10,2–12) se probírá trvalost manželství obecně: farizeové se ptají, zkoušejí Ježíše, zda je muži dovoleno manželku propustit. Otázka se netýká důvodů pro rozluku, ale směřuje k základu této problematiky, zda je totiž rozluka vůbec legální. Ježíš neodpoví na tuto otázku jednoduchým ano, anebo ne, ale otevře diskuzi ke společnému hledání řešení a teprve na závěr diskuze vysloví svůj postoj. Na začátku na otázku reaguje jinou otázkou, a přinutí tak tazatele, aby připustili, že znají Tóru i konkrétní Mojžíšova ustanovení pro případ rozluky. Farizeové zmiňují Mojžíšův zákon z Deuteronomistického zákoníku (Dt 24,1–4), který stanoví podmínku a také postup, podle kterého muž smí dát ženě rozlukový list. Podmínka rozluky – když manžel shledá na své ženě něco odporného – samozřejmě závisí na interpretaci. V Ježíšově době byla tato podmínka vykládána poměrně široce, od nevěry na straně ženy až po její nešikovnost v domácnosti.⁴⁵ Přesto pokud by muž obvinil svoji ženu neprávem, otec a matka té ženy se mohli obrátit na místní soud, který věc rozhodl. Pokud soud shledal, že muž obvinil ženu neprávem, udělil muži pokutu, kterou muž musel zaplatit otcí obviněné ženy, a ženu nesměl propustit.⁴⁶ V případě, že muž ženu propustil, rozlukový lístek dokládal, že žena od svého manžela neutekla o své vůli, ale manžel ji propustil, a ona se tak mohla opět vdát. Z procesního hlediska tento Mojžíšův zákon umožňuje pouze jednostranné rozhodnutí k rozluce, tzn. pouze manžel může přijít s rozhodnutím o rozluce

---

byl pro něj převažující důvod Janova zatčení. Petr POKORNÝ, *Evangelium podle Marka*, Praha: Centrum biblických studií, 2016, s. 120.

⁴⁵ Zevrubný komentář k různým interpretacím z prvního století našeho letopočtu viz John DONAHUE – Daniel HARRINGTON, *Evangelium podle Marka*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 302–305.

⁴⁶ Dt 22,13–19.

a toto jeho rozhodnutí není podmíněno souhlasem jeho manželky; manželka nemá právo přijít s návrhem na rozluku. Tento postup má charakter soukromo-právního rozhodnutí, které nevyžaduje potvrzení soudem ani jinou veřejnou autoritou.

Ježíšova reakce směřuje nejprve k pochopení lidské situace, která může vést ke ztroskotání manželství a k rozluce a je charakteristická „tvrdotí srdce“, tzn. nevěností smlouvě s Hospodinem.⁴⁷ Jeho další argumentace však nevychází z Deuteronomistického zákoníku, ale obrací se až ke zprávě o počátcích v knize Genesis. Staví tu jeden výrok Zákona – ustanovení Deuteronomistického zákoníku proti jinému výroku, a to z knihy Genesis. Odkazuje na původní Boží záměr, kdy Bůh stvořil člověka jako muže a ženu. Člověk existuje jako muž a žena, a jeden ve vztahu s druhým jsou obrazem Božím a v tom najdou naplnění smyslu svého žití.⁴⁸ Z toho vyplývá také poslání člověka, muže a ženy, kterým argumentuje Ježíš v rozhovoru s farizeji: „Proto opustí muž svého otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo; takže již nejsou dva, ale jeden“ (Mk 10,7–9).⁴⁹ Odkazem na toto místo ze Zákona Ježíš odmítá rozluku. Následujícímu výroku: „A proto, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj,“ (Mk 10,9) můžeme rozumět tak, že jím Ježíš potvrzuje původní Boží záměr.

V soukromí pak Ježíš na otázku svých učedníků odpověděl stejným způsobem v ještě vyhraněnější podobě: „Kdo propustí svou manželku a vezme si jinou, dopouští se vůči ní cizoložství“ (Mk 10,11).⁵⁰ Protože Mojžíšův zákon dovoľoval pouze muži dát ženě rozlukový lístek, nemělo smysl mluvit o situaci, ve které by žena podala návrh na rozvod. Avšak pro původní adresáty Markova evangelia v sedmdesátých letech prvního století mělo smysl Ježíšovu odpověď formulovat i ze strany ženy: „Jestliže manželka propustí svého muže a vezme si jiného, dopouští se cizoložství“ (Mk 10,12), protože mezi tamními křesťany byli i nežidé, u kterých podle římského práva mohli s návrhem na rozvod přijít jak manžel, tak i manželka.⁵¹ Podle tehdejšího římského práva se

⁴⁷ Tvrdot srdce se neprojevovala pouze v oblasti nerozlučitelnosti manželství, ale také v mnoha jiných oblastech lidského života a mezilidských vztahů. Srov. např. Dt 29,18–27; Ž 95,8; Ez 2,7.

⁴⁸ Srov. Gn 1,27.

⁴⁹ Gn 2,24. Viz také 1Kor 7,10–11.

⁵⁰ Srov. Lk 16,18.

⁵¹ Pokorný, *Evangelium podle Marka*, s. 180 k tomuto rozšíření Ježíšových slov v textu Markova evangelia vysvětluje, že „v církvi se tradování Ježíšových slov spojovalo s jejich aplikací pro současnou situaci“.

manželé mohli rozvést buď vzájemnou dohodou (*divortium*) anebo jednostranným rozhodnutím (*repudium*). K rozvodu nebylo třeba soudního rozhodnutí. Pouze v případě manželství *in manus* bylo třeba konzultovat také rodiny těch, kdo se rozváděli, aby se jejich rodiny mohly pokusit manželský konflikt usmířit, anebo alespoň mohly dohlédnout na spravedlivý průběh rozvodu.

Z Ježíšovy argumentace v Markově evangeliu můžeme usuzovat, že vztah muže a ženy v manželství je mezi všemi lidskými vztahy zakládajícím vztahem, ke kterému Stvořitel člověka pozval už tím, jak člověka – muže a ženu stvořil. V manželském vztahu se pak ověřují všechna další lidská setkání a vztahy, „tady se ověřují základy etiky“.⁵² Trvalost manželství pramení tedy už z toho, jak byl člověk stvořen. Markovo evangelium zároveň začleňuje život v manželství do kontextu života v Božím království⁵³ a poukazuje, že manželství je určeno právě pro tento čas.⁵⁴ Muž a žena však nežijí nerozlučitelnost manželství v tomto čase v oblasti nutnosti, nýbrž v oblasti svobody. Proto muž a žena ocení zákon, který ukládá právní rámec svobodnému jednání i v této oblasti lidských vztahů. Trvalost, nerozlučitelnost jako podstatná vlastnost manželství tohoto zakládajícího mezilidského vztahu je zde však ještě před tím, než je vyhlášena a chráněna zákonem. Markovo evangelium ví o paradoxních aspektech lidského soužití v manželství, o vzájemné lásce i o tvrdosti, o nevěrnosti lidského srdce. Ježíšova slova v Markově evangeliu nelze chápat jako pozdější, křesťanské zpřísnění zákona stanoveného v Deuteronomistickém zákoníku (Dt 24,1–4), ale jako připomenutí, jako prorocké slovo, že tento záměr vychází ze stvoření, a zároveň jako uvedení problematiky lidské věrnosti v manželství do roviny vykoupení a spásy. Ježíšovo slovo „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj,“ odkazuje k momentu stvoření a zároveň je prorockým slovem, které manžel a manželka mohou naplnit, jen když jim dá Bůh „nové srdce“ (Jer 31,33). Manželství patří jak k původnímu řádu stvoření, tak k řádu spásy.⁵⁵ V tom smyslu Markovo evangelium představuje nerozlučitelnost manželství jako prorockou výzvu k naplnování.

⁵² Tento argument rozvíjí POKORNÝ, *Evangelium podle Marka*, s. 179.

⁵³ Srov. Mk 12,29–30.

⁵⁴ Srov. Mk 12,25.

⁵⁵ Walter KASPER, *Teologie křesťanského manželství*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 27. Srov. také Jonathan BURNSIDE, „Law in the Hands of Jesus,“ in *God, Justice, and Society*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 404–409.

5. MATOUŠOVO EVANGELIUM

Matoušovo evangelium zasazuje téma nezdařeného manželství do rozhovoru farizeů s Ježíšem. Farizeové se na Ježíše obrátili s problémem, který byl (nejen) tehdy diskutován, zda je dovoleno propustit manželku z jakékoli příčiny. Ježíš odpovídá odkazem na jim známý text z Písma, že Stvořitel od počátku stvořil muže a ženu, a proto „opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo; takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ (Mt 19,5–6).⁵⁶ Tím je potvrzena nerozlučitelnost manželství. Teprve potom Ježíš komentuje Mojžíšovo ustanovení o propuštění manželky a připojí: „Kdo propustí svou manželku z jiného důvodu než pro smilstvo a vezme si jinou, cizoloží“ (Mt 19,9 a srov. Mt 5,31–32). Tuto podmínku „pro smilstvo“ Matoušovo evangelium dál nevysvětluje ani nespécifikuje, takže se můžeme domnívat, že původním adresátům tohoto evangelia byla takto formulovaná podmínka rozluky srozumitelná a nepůsobila v praktickém životě žádnou nejistotu. Autor Matoušova evangelia Markovo evangelium znal a zjevně považoval za nutné k nekompromisnímu požadavku ohledně nerozlučitelnosti z Markova evangelia uvést Ježíšovými ústy zmiňovanou výjimku. A nakolik současné bádání vede k závěru, že původní adresáti Matoušova evangelia ve své obci nečetli ani Markovo ani Lukášovo evangelium, (Janovo evangelium bylo sepsáno později), otázka konfliktu v této věci mezi evangelii, že totiž o výjimce v Matoušově evangeliu se Markovo a Lukášovo evangelium vůbec nezmiňují, nepřicházela v úvahu.⁵⁷

Pro dnešní čtenáře však podmínka „pro smilstvo“ (πορνεία) není snadno a jednoznačně srozumitelná.⁵⁸ Termín πορνεία se může vztahovat na incestní manželství mezi blízkými příbuznými, které bylo v židovském prostředí nepřijatelné,⁵⁹ ale mezi pohany, kteří už žili v man-

⁵⁶ Srov. Gn 1,27 a Gn 2,24.

⁵⁷ Ohledně sepsání synoptických evangelií a o jejich původních adresátech viz Petr Pokorný, *Od evangelia k evangeliím. Dějiny, teologie a působení biblického výrazu „evangelium“*, Praha: Academia, 2016, s. 162–166.

⁵⁸ Různé pozdější interpretace a řešení tohoto problému shrnuje Benedict Viviano do tří skupin, které označuje jako (1) tzv. „řecko-ortodoxní přístup“, (2) klasické „katolické“ řešení a (3) „rabínské“ řešení. Benedict Viviano, „The Gospel According to Matthew,“ in *The New Jerome Biblical Commentary*, ed. Raymond Brown – Joseph Fitzmyer – Roland Murphy, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1990, s. 643.

⁵⁹ Viz Zákon svatosti Lv 18,6–19; 20,11.17–21.

želství a později přijali křest, by bylo možné, a v takovém případě by bylo propuštění manželky na místě. Proč by ale Matoušovo evangelium bralo ohled na tuto okolnost, když bylo původně adresováno hlavně křesťanům ze židovství? Termín *πορνεία* je možné chápat také jako nevěru v manželství, protože v takovém manželství už ti dva nejsou jedno tělo, nebo se může vztahovat na jiné pohlavní zvrácenosti, které narušují základní rodinné vztahy.⁶⁰ Tato podmínka je právním vymezením, které spojuje oba aspekty nerozlučitelnosti manželství, tj. původní Stvořitelův záměr pro manžely a tvrdost lidského srdce. Jak tedy interpretovat v praxi podmínku vyjádřenou slovem *πορνεία*? Jedná se pouze o smilstvo, nebo o manželskou nevěru, anebo se tu může jednat o situace, kdy je manželství natolik rozvrácené, např. kvůli alkoholismu a jiným závislostem, nebo domácímu násilí, že už na něm není co zachraňovat?⁶¹ Podobně jako v jiných momentech i tady uvěřit v Ježíše a rozhodnout se následovat ho, neznamená vyřešit všechny životní otázky, ale nezřídka rozhodnutí pro Ježíše otevírá nové problémy a výzvy.

Z hlediska logiky, která tvrdí, že manželství je nerozlučitelné, výjimka v Matoušově evangeliu nedává smysl, protože jestliže je manželství nerozlučitelné, propustit manželku je nepřípustné, pokud by to však bylo dovoleno, potom manželství není nerozlučitelné. V lidském žití a tím i v právu však tato logika není tak přímočará. Už ve Starém zákoně nacházíme z formálního hlediska čtyři druhy norem: normy, které stanoví, co nesmí být činěno, tj. zákazy, dále normy, které stanoví, co musí být v dané situaci činěno, tj. příkazy, dále normy, které stanoví podmínky, při jejichž splnění je jisté jednání dovoleno, tj. dovolení, a konečně normy, které tolerují, tj. v jistých situacích dovolují zakázaná jednání, aby se tím předešlo větším škodám. Z hlediska výše zmíněné logiky čtvrtý druh norem trpí rozporem sám v sobě – dovoluje v jistých situacích zakázané jednání, a přesto jsou takové normy potřebné, protože předchází větším škodám, ke kterým by mohlo dojít, kdyby zakázané jednání v jistých případech netolerovaly.⁶² V diskuzi o nerozlučitelnosti manželství farizeové namítají: „Proč Mojžíš ustanovil (*ἐνετείλατο*), ...“

⁶⁰ Srov. Oz 2,4; Tob 8,7; 1Kor 5,1.

⁶¹ Jiří Mrázek dochází k závěru, že se jedná o situaci, „když už to není manželství, ale cosi, co se *zvrhlo*.“ Jiří MRÁZEK, *Evangelium podle Matouše*, Praha: Centrum biblických studií, 2011, s. 75 a také s. 324.

⁶² Explicitně formuloval tento aspekt právní teorie Gracián (1140) v *Concordia discordantium canonum*, (Decreti Prima Pars, Dist. III, Pars. III), a jako příklad zákona, který toleruje je zakázané jednání, aby se předešlo horšímu, uvádí právě vydání rozlukového lístku.

(Mt 19,7). Ježíšova odpověď používá jiné sloveso, a sice: „Mojžíš vám dovolil (ἐπέτρεψεν) ...“ (Mt 19,8) a této odpovědi můžeme rozumět tak, že Deuteronomistický zákoník dovolil, toleroval zakázané jednání – toleroval muži, aby propustil svoji manželku, což je jednání, které vychází z tvrdosti lidského srdce, aby se předešlo větším škodám, ke kterým by mohlo dojít, kdyby zakázané jednání (tzn. propustit manželku) nebylo tolerováno.⁶³

Čtení výjimky z Mt 19,9 v kontextu celého Matoušova evangelia vede k následujícímu pozorování a možnému řešení: Matoušovo evangelium bylo sepsáno pro křesťany ze židovství, kteří jistě s respektem četli Zákon a Proroky, i když už byli vyloučeni ze synagogy a nemohli se tam shromažďovat. Původní adresáti Matoušova evangelia už nežili v prostředí, pro které byly texty Zákona a Proroků původně sepsány, ale žili zpravidla v městském prostředí a v městské kultuře antického světa druhé poloviny prvního století.⁶⁴ Matoušovo evangelium uvádí řadu jednotlivých problémů lidského života a lidského soužití, nerozebírá však do detailů kazuistiku jednotlivých problémů, ani kazuistiku nezdařených a rozpadlých manželství, aby ukázalo křesťanům – adresátům tohoto evangelia, jak by měli naplňovat Zákon a Proroky v novém světě a v nových životních situacích. Matoušovo evangelium představuje Ježíše, který svým učením směřuje ke kořenům všech přikázání Zákona a Proroků, k přikázání lásky k Bohu a k bližnímu, protože „na těch dvou přikázáních spočívá celý Zákon i Proroci“ (Mt 22,40).⁶⁵ Radikální naplňování nerozlučitelnosti manželství včetně ohledu na výjimku v Matoušově evangeliu tedy zůstává výzvou nikoli k mechanické důslednosti, ale k věrnému následování na základě obou přikázání lásky, na kterých spočívá Zákon i Proroci.⁶⁶

Po rozhovoru o nerozlučitelnosti manželství pokračuje Matoušovo evangelium ještě jednou otázkou, která je spojena se vstupem do manželství. Učedníci Ježíšovi řekli: „Jestliže je to s mužem a ženou takové, pak je lépe se neženit“ (Mt 19,10). Ježíš připouští, že najít odpověď, kte-

⁶³ Srov. MRÁZEK, *Evangelium podle Matouše*, s. 75 a srov. také s. 324: „Ne proto, že by to tak bylo lepší nebo dokonce správné, nýbrž proto, že v některých případech to lepší řešení nezvládneme.“

⁶⁴ Badatelé se dnes kloní k názoru, že Matoušovo evangelium bylo sepsáno především pro křesťany židovského původu v syrské Antiochii asi v osmdesátých letech prvního století. MRÁZEK, *Evangelium podle Matouše*, s. 11–12.

⁶⁵ Srov. Mt 5,17–20.

⁶⁶ Srov. také Mt 7,12. POKORNÝ, *Od evangelia k evangeliím*, s. 163.

rou by pochopili všichni, není nijak snadné, a k tomu pak vypočítává několik důvodů, proč někteří nežijí v manželství. Když uvážíme, že nebezpečí je něco, čemu se člověk snaží vyhýbat, nakolik je to jen možné, pak pro toho, kdo chápe vstup do manželství jako nebezpečí neúspěchu v tomto životě a následně i jako nebezpečí ztráty věčného života, přichází jako logický závěr, že „pak je lépe se neženit a nevdat“. Možnost neúspěchu manželství je možné brát jako nebezpečí, ale také jako riziko, výzvu, jako něco, co člověk přijímá a snaží se s tím nakládat, protože si od takového jednání slibuje přínos. Adresáti novozákonních textů a zde konkrétně Matoušova evangelia zjevně uměli rozlišit mezi mentalitou vyhýbání se nebezpečí a odvahou k přijetí rizika. Z podobenství o hřivnách (Mt 25,14–30; také Lk 19,11–27) je zřejmý rozdíl mezi tím, kdo má sklon vyhýbat se v životě nebezpečí, a proto raději svěřenou hřivnu ukryje, aby o ni nepřišel, a těmi, kdo se rozhodnou v životě riskovat a svěřené hřivny pustí ze svých rukou a svěří je do rukou druhých – investují je. Podobenství vychází z obecně známé zkušenosti v podnikání a směřuje k ponaučení, jak čekat na parusii. Dlouhá doba čekání na Pána vrací čtenáře tohoto podobenství zpět k životu na tomto světě, kde lidské vztahy a lidské smlouvy, včetně manželství jsou založeny na vzájemné důvěře, tzn. i na odvaze k riziku, protože bez rizika jsou skutečně lidské vztahy nemyslitelné. Rozhodnutí, ve kterém převládá strach z nebezpečí ztráty svěřené hodnoty, v našem případě ze ztráty (nerozlučitelného) manželství, ukazuje také vztah služebníka k jeho Pánu, který je založený na strachu.⁶⁷ Zatímco rozhodnutí přijmout riziko, v tomto případě žít v manželství, otevírá cestu k radosti u Pána. Žít v manželství je založeno na lidském rozhodnutí a na odvaze a vzájemné důvěře muže a ženy, která sice s sebou nese riziko nezdaru, avšak také odpovídá záměru Stvořitele: „Bůh stvořil člověka jako muže a ženu ... proto opustí muž otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“ (Gn 1,27 a 2,24). Vstupem do manželství muž a žena sice riskují i nezdarem naplnění původního Stvořitelova záměru, zatímco strachem z tohoto nebezpečí („pak je lépe se neženit a nevdat“) by Stvořitelův záměr předem odmítli. Kdo se rozhodnou pro manželství, riskují nezdarem, ale i tušení Boha přicházejícího do jejich manželského a rodinného života.

---

⁶⁷ Jiří Mrázek formuluje tezi pokřiveného obrazu pána, kdy se služebník rozhodne, že nebude hospodařit s jednou hřivnou nikoli z úcty k pánovu majetku, ale ze strachu z pána. MRÁZEK, *Evangelium podle Matouše*, s. 423–424.

V této souvislosti odvahy riskovat, jak se s ní setkáváme v novozákonných textech, včetně odvahy riskovat rozhodnutí pro manželství, není založena na osvícenském, moderním optimismu, že v rámci pokroku nakonec všechno dobře dopadne, ale na biblické naději (ἐλπίς), která je předjímkou dobré Boží budoucnosti. Tato naděje, bez níž se ztrácí motivace, spočívá v přesvědčení, že život v manželství a rodině má smysl nezávisle na statistické prognóze úspěchu, či neúspěchu.⁶⁸ Vždyť svobodným rozhodnutím pro manželství se muž a žena společně přiklání k původnímu záměru, se kterým je, muže a ženu, Stvořitel stvořil. Biblická naděje na celoživotní věrnost v manželství a rodině tak není jen otázkou lidského výkonu manžela a manželky, ale zároveň se opírá o Boží stvořitelské působení.⁶⁹

6. LUKÁŠOVO EVANGELIUM

V Lukášově evangeliu se o nerozlučitelnosti manželství píše v jediné větě Lk 16,18, která explicitně odmítá rozvod a druhé manželství po rozvodu, a rovněž odmítá možnost oženit se s rozvedenou ženou. Mohlo by se zdát, že z tak krátkého textu můžeme analýzou sotva vyčíst něco dalšího, než co už jsme četli u Pavla (1Kor 7,10), v tradici Markova evangelia (Mk 10,11–12) a v paralelní větě v Matoušově evangeliu (Mt 5,32 a 19,9). Můžeme si alespoň všimnout kontextu, do kterého Lukášovo evangelium zařadilo větu o nerozlučitelnosti manželství.

V Lukášově evangeliu zaznívá výrok, který zakazuje rozvod bezprostředně po zdůraznění trvalosti Zákona. Zákon totiž ukazuje cestu životem a zároveň ví o tvrdosti lidského srdce. Proto stanoví předpisy, které

⁶⁸ Podle Českého statistického úřadu „v první polovině 50. let 20. století končila rozvodem desetina manželství. Hranice 30 % byla poprvé překonána v roce 1975. Historické maximum, 50 % manželství končících rozvodem, bylo zaznamenáno v roce 2010. Nicméně do roku 2012 došlo k poklesu zpět na úroveň z počátku nového tisíciletí, přesněji na hladinu 44 %.“ Český statistický úřad, „Sňatky a rozvody,“ <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody> [cit. 14. 8. 2023]. N.B. Tyto statistiky nezachycují počet rozpadlých nesezdaných soužití, ani počet nefunkčních manželství, která však nekončí rozvodem.

⁶⁹ List Koloským 1,27 vysvětluje, že v osobě Ježíše Krista nalézá křesťanská naděje tušení ještě nenaplněných Božích zaslíbení, která dávají lidské naději smysl bez ohledu na to, jak věci dopadnou v tomto čase, a odlišují ji od převážně emocionálního optimismu. Také 1Tim 1,1. Srov. Walter KASPER, *Teologie křesťanského manželství*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 27.

v případě selhání manželského vztahu chrání slabší stranu. Lukášovo evangelium se však do hledání konkrétních řešení v této jistě obtížné oblasti lidských vztahů nepouští. V rámci rabínského judaismu se vedly diskuze o přijatelných a nepřijatelných důvodech k rozvodu, a to od malicherností, které stačily k rozvodu, až po velmi odmítavé pohledy na rozvod.⁷⁰ Avšak i tyto diskuze se vedly s ohledem na věrnost Zákonu.

O dalším kontextuálním pohledu na Lk 16,18 se v Ekumenickém komentáři dočteme, že totiž „motivaci pro Ježíšův zákaz rozlučky lze spatřovat v předpisech o manželství pro členy kněžských rodin, kteří měli sloužit v jeruzalémském chrámu“. Kněžím, Áronovcům bylo podle Zákona svatosti zakázáno oženit se s rozvedenou ženou a důvodem k tomu bylo, že „kněz je svatý pro svého Boha“ (Lv 21,7).⁷¹ Ježíšovu zákazu rozvodu je možné rozumět podobně, protože jeho učedníci jsou rovněž povoláni pro službu Bohu.⁷²

Také je možné hledat porozumění této jediné větě o rozluce manželství v kontextu celé šestnácté kapitoly Lukášova evangelia a vůbec v kontextu lukášovských spisů. Lukášovo evangelium v šestnácté kapitole pojednává zároveň o těch, kdo měli rádi peníze, a o rozvodu, konkrétněji odsuzuje chamtivé nakládání s majetkem a zakazuje rozvod.⁷³ Autor tohoto evangelia varuje členy křesťanského společenství, pro které toto evangelium psal, zároveň před chamtivostí a před nevěrností a rozvodem, a hned v následujícím podobenství v téže šestnácté kapitole o boháči a Lazarovi jim říká, aby se nezaobírali jen sami sebou, ale měli starost také o ty, kdo jsou v nouzi. Podobného spojení si můžeme všimnout ještě na dalších místech v lukášovských textech.⁷⁴ V Lk 8,14 v podobenství o rozsévači je varování před přílišnými starostmi o majetek spojeno s varováním před rozkošemi života, které dusí Boží slovo. Podobně ve Sk 24,25–26 se ukazuje podobná souvislost mezi chamtivostí a sexuálními hříchy. V své řeči před místodržitelem Félixem Pavel mluvil o spravedlnosti a zdrženlivosti, ale Félix toto téma znejistilo, protože

---

⁷⁰ Ilustrativní spektrum důvodů k rozvodu v rámci rabínského judaismu uvádí komentář Sacra Pagina v Luke JOHNSON – Daniel HARRINGTON, *Evangelium podle Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 269.

⁷¹ Srov. Ez 44,22.

⁷² Petr MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, Praha: Centrum biblických studií, 2017, s. 453.

⁷³ Lk 16,14 a 16,18.

⁷⁴ Na tuto souvislost poukazuje Robert KARRIS, „The Gospel According to Luke,“ in *The New Jerome Biblical Commentary*, ed. Raymond Brown – Joseph Fitzmyer – Roland Murphy, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1990, s. 708.

ve skutečnosti v tu chvíli doufal, že od Pavla dostane nějaké peníze jako úplatek.⁷⁵ V kontextu Lukášova evangelia tedy nestačí být „dobrý“ jen v jednom, nebo v druhém. Nerozvedený si nemůže zakládat na tom, že je věrný příkázání, které zakazuje rozvod, když by byl zároveň chamtivý a měl rád peníze. Ani naopak ten, kdo by byl povznesen nad starosti o majetek a peníze, by si na svém postoji nemohl zakládat, kdyby ho „rozkoše života“ (Lk 8,14) vedly k tomu, že by se rozvedl se svojí manželkou, nebo ona se svým manželem.

7. ČESKÝ EKUMENICKÝ KOMENTÁŘ K NOVÉMU ZÁKONU

Stojí za povšimnutí, že v rámci biblických studií ztrácí konfesní příslušnost během posledního půlstoletí na významu, a přece při studiu novozákonních východisek manželského práva se kritická exegeze katolických, protestantských a ortodoxních badatelů v některých momentech liší podle konfese. Co se týká nerozlučitelnosti manželství, katolický biblista Raymond Brown stručně a schematicky charakterizoval římskokatolický postoj k nerozlučitelnosti v kontextu svátostného manželství jako trvalý požadavek, který zavazuje Ježíšovy následovníky. Protestantský přístup k nerozlučitelnosti charakterizoval jako ideál, který však může být v praxi poměrně snadno dispenzován. Přístup ortodoxních křesťanů k nerozlučitelnosti viděl jako ideál, který může být z vážného důvodu dispenzován.⁷⁶ Tyto tendence ve výkladech novozákonních textů ohledně nerozlučitelnosti manželství je možné do jisté míry pozorovat i v jednotlivých dílech řady Českého ekumenického komentáře k Novému zákonu, i když tato řada biblických komentářů deklaruje, že vychází z kritické exegeze, usiluje o obecnější srozumitelnost výkladu a za důležitou považuje také ekumenickou orientaci celé řady komentářů.⁷⁷

⁷⁵ V kontextu antické kultury byly spolu sexuální nevázanost a chamtivost považovány za dvě nejvýraznější charakteristiky primitivního, nekultivovaného člověka, jemuž jsou ctnosti cizí. Srov. ARISTOTELÉS, *Politika*, (Pol. I, 2, 1253a29).

⁷⁶ Raymond BROWN, *An Introduction to the New Testament*, New York: Doubleday, 1997, s. 141.

⁷⁷ Srov. úvodní slova k „Českému ekumenickému komentáři k Novému zákonu,“ in <http://www.dumbible.cz/web/cs/vydavatelstvi/cesky-ekumenicky-komentar> [cit. 12. 4. 2023].

Autor komentáře k Prvnímu listu Korintským prof. Ladislav Tichý z Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci se v rámci komentování tohoto Pavlova listu vydává na exkurz, odbočuje ve výkladu od Prvního listu Korintským až k důvodu k rozluce z Matoušova evangelia.⁷⁸ Mezi různými interpretacemi důvodu k rozluce v Mt 5,32 a 19,9 zmiňuje mravní nevázanosti, prostituci a cizoložství, a v poznámce pod čarou je shrnuje do kategorie vztahů, které jsou natolik zvrácené a rozvrácené, že v případě manželství už není co zachraňovat. Takový smysl důvodu k rozluce považuje za subjektivní a sotva slučitelný se záměrem, který mohl mít autor Matoušova evangelia. Za nejpřesvědčivější považuje výklad, „který chápe výraz πορνεία v těchto Matoušových klauzulích jako termín označující nezákonné sňatky, především ty, které byly uzavřeny mezi blízkými příbuznými, jež jsou zakázány v Lv 18,6–18“. Dochází tak k závěru, že Matoušovy klauzule vylučují vztahy, které od počátku neměly být považovány za manželství, a tudíž se „Ježíšova slova o zákazu rozvodu ani v Matoušově evangeliu podstatně neliší od toho, co je zachyceno v 1Kor, Mk a Lk.“⁷⁹ Zároveň tento krátký exkurz o nerozlučitelnosti manželství, zdá se, předjímá zvolenou interpretaci termínu πορνεία, když hned na začátku, kde začíná zkoumat důvod k rozluce v Matoušově evangeliu jako výjimku ze zákazu propustit manželku, uvádí slovo výjimka v uvozovkách a naznačuje tak, že se o výjimku v pravém slova smyslu ani nejedná.⁸⁰

Autor komentáře k Evangeliu podle Marka prof. Petr Pokorný z Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy analyzuje a komentuje argumentaci právě tohoto evangelia. Na otázku Mojžíšova zákona o rozluce odpovídá poukazem na záměr Stvořitele pro člověka a k tomu pak přidává jednoznačně, že propustit manželku nebo propustit manžela znamená cizoložství. V krátkém odstavci autor komentáře dává naje-

⁷⁸ Ladislav TICHÝ, „Exkurz Nerozlučitelnost manželství,“ in *První list Korintským*, Praha: Centrum biblických studií, 2019, s. 87. Konfesní přístup k exegezi zkoumaných novozákonních textů zmiňuje už v názvu článku Dominik OPATRNÝ, „Ježíšovy výroky proti rozvodu jako podnět pro současnou diskusi v katolické církvi,“ *Studia theologica* 15, č. 2 (2013): 121–137.

⁷⁹ TICHÝ, *První list Korintským*, s. 87. Podobně argumentují, např. Raymond BROWN, *An Introduction to the New Testament*, New York: Doubleday, 1997, s. 194 nebo Joseph FITZMYER, *First Corinthians, A New Translation with Introduction and Commentary*, New Haven, 2008, s. 288.

⁸⁰ Podobně vícesvazkový komentář ke knihám Nového zákona *Sacra pagina*, vytvořený týmem katolických biblistů píše o Mt 5,32 a 19,9 jako o „takzvané“ exceptivní větě DONAHUE – HARRINGTON, *Evangelium podle Marka*, s. 305.

vo, že ví o Matoušově evangeliu, které stanoví důvod k rozluce, a sice smilstvo, řecky πορνεία, které může zahrnout incest a různé pohlavní zvrácenosti, které vedou k rozvratu základních lidských vztahů. Nepouští se však do další diskuze ohledně právního vymezení tohoto důvodu uvedeného v Evangelii podle Matouše a zůstává u komentování textu Markova evangelia, ve kterém Ježíš mluví především o smyslu a účelu manželství podle záměru Stvořitele, nikoli o konkrétních právních kazuistikách týkajících se nezdařeného manželství.⁸¹ V jiném textu Petr Pokorný odmítá snadný rozvod a argumentuje pro Ježíšovo učení o nerozlučitelnosti manželství nikoli právním argumentem – je dovoleno, či není dovoleno, ale vysvětluje, že „žena a muž v manželství jsou si nejbližšími bližními, s nimiž počítá druhá část dvojího přikázání lásky (Mk 12,28–34)“.⁸² V manželském vztahu se testuje schopnost muže a ženy odpovědět na Boží lásku láskou v lidském světě. Proto biblické chápání věrnosti a nerozlučitelnosti v manželství není dáno právní směrnicí, nevychází z pozitivního práva, ale je možné je žít právě jako součást dvojího přikázání lásky k Bohu a k bližnímu.⁸³

Autor komentáře k Evangelii podle Matouše doc. Jiří Mrázek z Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy připouští, že pro původní adresáty evangelia byl termín (πορνεία) srozumitelný, ale pro pozdější čtenáře tento nebyl a není zcela jednoznačný a může zahrnovat incestní manželství mezi blízkými příbuznými, jiné pohlavní zvrácenosti, nevěru v manželství. Jak tedy interpretovat v praxi podmínku vyjádřenou slovem πορνεία? Autor poukazuje na to, že Mojžíšův zákon stanoví, jak má jednat muž v případě, že manželství je už nenapravitelně ztraceno a už na něm není co zachraňovat. Podobně jako v jiných momentech i tady uvěřit v Ježíše a rozhodnout se následovat ho neznamená najít odpověď na všechny otázky a vyřešit všechny problémy, ale nezřídká rozhodnutí pro Ježíše otevírá před Ježíšovým učedníkem nové otázky, hledání a výzvy.⁸⁴

Autor komentáře k Evangelii podle Lukáše doc. Petr Mareček z Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci jedinou větu zakazující rozlukou manželství (Lk 16,18) komentuje v jediném odstavci. Zákaz vykládá v kontextu chrámové kněžské služby. Motivaci

⁸¹ POKORNÝ, *Evangelium podle Marka*, s. 177–180.

⁸² Petr POKORNÝ, „Ježíš a etika,“ in *Od Ježíše k teologii*, Jihlava: Mlýn, 2008, s. 12.

⁸³ POKORNÝ, *Evangelium podle Marka*, s. 218–220.

⁸⁴ Srov. MRÁZEK, *Evangelium podle Matouše*, s. 74–75 a také 320–325.

k tomuto Ježíšovu zákazu naznačuje v následující paralele: Kněží v jeruzalémském chrámu měli zakázáno oženit se s rozvedenou ženou, „neboť kněz je svatý pro svého Boha“. (Tento zákaz se netýkal ostatních Izraelitů).⁸⁵ Ježíšovi učedníci byli vybráni pro službu Bohu a na všechny jeho učedníky se vztahuje všeobecný kněžský charakter křesťanských učedníků, a tudíž i podobný zákaz jako na Áronovské kněze.⁸⁶

V Českém ekumenickém komentáři k Novému zákonu zatím nenajdeme systematicky zpracovaný výklad biblických míst o nerozlučitelnosti manželství od biblistů ortodoxních církví. Proto se zde pokusíme alespoň stručně shrnout charakteristické prvky ortodoxní tradice k tomuto tématu. Matoušova podmínka k rozvodu: „kdo propustí manželku z jiného důvodu než pro smilstvo a vezme si jinou, cizoloží“ (Mt 5,32 a 19,9) je interpretována v kontextu původního Stvořiteleova záměru pro člověka, pro muže a ženu: „Stvořitel od počátku muže a ženu učinil je. Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce a budou ti dva jedno tělo“ (Mt 19,4–5). Smilstvo, nevěra však narušuje tento záměr a vede k rozpadu manželství, k jeho tzv. duchovní smrti, protože ti dva pak už nejsou jedno tělo. Proto ortodoxní tradice sice na jedné straně manželství považuje za mysterion, které má eschatologický rozměr, na druhé straně však v případech, kdy je manželský vztah nenávratně ztracen, toleruje rozvod. Jinými slovy, zatímco první manželství je chápáno jako svátost, tj. obraz smlouvy Hospodina s jeho lidem, případně další manželství je bráno spíše jako ústupek lidské slabosti. Kdo by zavinil rozvod, může uzavřít druhé manželství, ale až po vykonání stanoveného pokání.⁸⁷ V ortodoxní tradici je právě rozvod, nikoli druhé manželství považován za vážný hřích, který narušuje také církevní společenství. Církev však nepřestává zvát hříšníky k obrácení, a po vykonání předepsaného pokání za hřích rozvodu rozvedené znovu přijímá do svého společenství a umožňuje jim uzavřít další manželství.⁸⁸

⁸⁵ Lv 21,7.

⁸⁶ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 453.

⁸⁷ Ortodoxní tradice se ve věci rozvodů odvolává hlavně na sv. Bazila (srov. kán. 9, 21 a 77).

⁸⁸ Můžeme se obrátit na jiné zdroje, např. John ERICKSON, „Orthodox Perspectives on Divorce and Remarriage,“ in *The Challenge of Our Past*, Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1991, s. 39–51 a John MEYENDORFF, *Marriage: An Orthodox Perspective*, Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1970, s. 60–65. Srov. také Jiří DVOŘÁČEK, „Ekonomie v kánonech východní tradice,“ *Studia theologica* 10, č. 1 (2008): 72–75 a Jiří DVOŘÁČEK, *Il divorzio del vincolo matrimoniale nelle chiese ortodosse e le sue conseguenze*

ZÁVĚR

Připomeňme si znovu úvodní výzvu: „Manželství ať mají všichni v úctě a manželé ať jsou si věrni, neboť neřestné a nevěrné bude soudit Bůh“ (Žd 13,4). Novozákonní argumenty pro trvalost manželství vychází ze stvoření muže a ženy, trvalost a nerozlučitelnost nejsou k manželství přidány dodatečně. Svobodným, odvážným a riskantním rozhodnutím pro manželství se muž a žena přiklání k životnímu záměru, se kterým je Stvořitel stvořil. Ustanovení o rozluce, která jsou obsažena v Deuteronomistickém zákoníku a v Novém zákoně, nejsou alternativou k nerozlučitelnému manželství, tzn. nenabízejí vedle nerozlučitelného manželství ještě jinou formu manželství, a sice manželství s možnou rozlukou. Právní ustanovení o rozluce jsou reakcí na „tvrdost lidského srdce“, která se konkrétně v manželství může projevit nevěrou a zradou, a stanoví požadavky, které jsou právně vymahatelné pro případ nezdaru, kolapsu manželství s cílem chránit slabší stranu v již nefunkčním manželském vztahu.

Všechna čtyři zkoumaná místa z Nového zákona (1Kor; Mk; Mt; Lk), která se explicitně týkají situací, kdy se manželství nezdaří, rovněž potvrzují vážnost trvalého a nerozlučitelného manželství. K pochopení zmiňovaných novozákonních textů a jejich naléhání na nerozlučitelnost manželství je třeba číst oba argumenty spolu, tak jak jsou spolu napsány: argument pro trvalost manželství, který vychází ze stvoření, i argument, resp. ustanovení a rady, které reagují na tvrdost lidského srdce a v momentě rozpadlého manželství právně regulují další životní vztahy. Soustředit se pouze na jeden z těchto argumentů může vystavit čtenáře biblických textů riziku deformovaného pochopení tohoto tématu. První list Korintským a Matoušovo evangelium v návaznosti na stvrzení nerozlučitelnosti manželství zvažují, jak vyřešit některé ze situací, kdy se manželství fakticky rozpadá, nikoli aby rozmělnily požadavek trvalosti manželství, ale aby umožnily život v takových životních těžkostech a zklamáních. Markovo a Lukášovo evangelium stvrzují nerozlučitelnost manželství a o ztroskotaných manželských vztazích se výslovně nezmiňují, avšak sotva si můžeme představit, že by autoři těchto evangelií a také jejich původní čtenáři o takových manželských situacích nevěděli.

Kdybychom se v rámci studia novozákonních textů chtěli dobrat k jednohlasé odpovědi na otázku ohledně manželské rozluky z hlediska práva, museli bychom alespoň v této oblasti ze čtyř evangelií nějakým způsobem syntetizovat nebo vybrat jen jedno. Takový přístup by nebyl ničím novým. Podobnou snahu je možné pozorovat už u Lukáše a Matouše. Ti vzali každý do svého evangelia právě jen vybrané části Markova evangelia, k tomu přidali ještě další texty odjinud a vytvořili nový celek, ale nikoli druhý díl k Markovu textu. Podle současných exegetů původní adresáti Lukášova nebo Matoušova evangelia nečetli Markovo evangelium, které bylo sepsáno dříve, a k tomu jako druhý díl ještě Matoušovo, nebo Lukášovo evangelium, ale četli pouze Matoušovo, nebo pouze Lukášovo evangelium. Podobně Janovo evangelium bylo sepsáno později než synoptická evangelia, nikoli jako další díl k dřívějším textům, ale jako samostatné svědectví o téže věci. Nic nenasvědčuje tomu, že by kterýkoli ze čtyř autorů evangelia předpokládal, že čtenáři, pro které evangelium psal, budou mít k dispozici ještě jiné evangelium nebo evangelia a že by ve druhé polovině prvního století všichni křesťané četli všechna čtyři evangelia. Ostatně termín evangelia v plurálu jako označení knih se objevuje až v první polovině druhého století. Z druhé poloviny druhého století víme o snaze Tatiána, který se pokusil integrovat čtyři evangelia do jednoho textu zvaného Diatessaron, a ten byl pak nějaký čas předčítán v církvi v Sýrii. Jinak mezi křesťany od druhého století zůstaly a zůstávají v novozákonním kánonu všechna čtyři, a právě jen tato čtyři evangelia jako svědkové tradic o Ježíšovi a o jeho radostné zvěsti, tj. o evangeliu, které zahrnuje také učení o trvalosti manželství a v případě rozpadu manželského vztahu o pravidlech k rozvodu.⁸⁹ Ostatně podobně ve Starém zákoně není neobvyklé, že jedna věc, nebo jedna událost je zachycena vícekrát z různých úhlů pohledu, např. dvě zprávy o stvoření v knize Genesis,⁹⁰ nebo dvě Knihy Královské pojednávají o podobných událostech jako dvě knihy Paralipomenon. Literární praxe, která umožňovala zachování dvou, nebo i více svědectví o jedné věci v kanonických textech Bible, odpovídá biblickému pravidlu, že teprve svědectví dvou nebo tří nezávislých svědků může vést k přesvědčivé-

⁸⁹ Srov. Raymond BROWN – Raymond COLLINS, „Canonicity,“ in *The New Jerome Biblical Commentary*, ed. Raymond Brown – Joseph Fitzmyer – Roland Murphy, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1990, s. 1046–1047 a POKORNÝ, *Od evangelia k evangeliím*, s. 182–183.

⁹⁰ Srov. Gn 1,1–2,3 a Gn 2,4–2,25.

mu závěru. Od dvou nebo více svědků pak soud neočekává, že budou doslova opakovat jedno a totéž svědectví, ale že přiblíží projednávanou záležitost z různých úhlů pohledu.⁹¹ Tato praxe přináší výhodu tím, že odkrývá jednu věc z různých pohledů, a zároveň přináší obtíž možného, i kdyby jen částečného, nebo zdánlivého konfliktu mezi jednotlivými svědectvími o téže věci. Avšak výhoda a obtíž mohou spolu odhalit „víc pravdy“ o dané věci a zároveň mohou bránit přílišnému zdůrazňování a ideologizování právě jen jednoho pohledu.⁹²

Nezaujaté a kritické čtení této analytické studie snad nakonec dovedlo čtenáře k porozumění, že tu nejde o relativizaci věrnosti a nerozlučitelnosti manželství, ale že tato studie analyzuje novozákonní právní ustanovení a rady pro situace v lidských vztazích, kdy se manželství nezdaří, tak jak to explicitně vyjadřuje už nadpis této studie, že analyzuje nakolik a jakým způsobem v takových situacích právo chrání především slabší stranu. Ostatně pro právo je typické, že pro nejruznější životní situace stanoví specifické požadavky a k tomu také stanoví pravidla pro situace, kdy se nedaří stanoveným požadavkům dostat. Zkoumání novozákonních východisek pro situace, kdy se manželství nezdaří ukazuje, že trvalé manželství muže a ženu z jistého hlediska omezuje, ale tímto omezením pro ně vytváří zcela nový prostor, ve kterém spolu muž a žena žijí nejenom jako biologičtí tvorové, ale také jako manžel a manželka. Odkaz na tento div stvoření rovněž ukazuje, že žít v trvalém manželství není pouhá danost, která je chráněná právním ustanovením, ale je to pro manžela a manželku celoživotní společný úkol, jedinečné poslání.

---

⁹¹ Srov. Deuteronomistický zákoník Dt 17,6 a Dt 19,15. Dále Nu 35,30 a Jn 8,17.

⁹² Řecký termín ἀλήθεια – pravda, používaný i v Novém zákoně, znamená ἀ-λήθεια, tj. ne-skrytou, ale odhalenou věc. Toto řecké slovo naznačuje, že hledat pravdu znamená odhalovat věc z různých stran, aby byla víc a víc neskrytá. K hledání Pavlova a Janova pojetí pravdy v Novém zákoně viz krátký souhrn Petr Kolář, „Pravda vítězí!“ in *Mlékem a medem oplývající: Sborník českých katolických biblistů Karlu Skalickému k sedmdesátinám*, ed. Jaroslav E. Sýkora a kol., Praha: SGS, 2004, s. 23–27.

**When Marriage Fails:
Analysis of the Legal Provisions in the New Testament for Such Situations**

Keywords: Marriage; New Testament; Indissolubility; Divorce

Abstract: Although faithful and lasting relations are valued as important characteristics of marriage in the Bible, not every marriage meets these characteristics. This paper examines the New Testament foundations of the legal rules and advice for Christians when their marriages fail and the marriage bond breaks up. It examines in what way the law protects the weak one in the situation, when marriage no longer provides the husband and wife a home and safety and even becomes a place of violence and destruction. The paper summarizes the Old Testament foundations concerning a faithful and lasting marriage and the legal rules to regulate the situations, when the marriage fails and a husband divorces his wife. It consequently analyzes and comments on the legal aspects of the situations when marriage fails as we read about it in the New Testament, in 1K 7,10–16, Mk 10,2–12, Mt 5,31–32 and 19,2–12 and Lk 16,18. It finally provides a summary of the commentaries in the Czech Ecumenical Commentary on the pertinent Biblical texts and finally has a few final comments.

doc. Jiří Kašný, Th.D.
Anglo-americká vysoká škola, z.ú.
Letenská 5
118 00 Praha 1
jiri.kasny@aauni.edu